

Karel Hynek Mácha a Karel Havlíček Borovský

— Světlana Šerlaimova —

„Nepřetržitá životnost Máchova díla“ (Mukařovský 1948a: 310) se především projevuje v tom, že na tradici tohoto prvního českého představitele vysokého evropského romantismu spočívá celý další vývoj české poezie, podobně jako celý vývoj nové ruské poezie spočívá na díle Puškinově. Můžeme říci, že Mácha je „český Puškin“. Když čteme verše některého z větších ruských básníků před Puškinem, třeba Děržavina, uznáváme, že jsou zajímavé, dokonce pěkné, ale vnímáme je jako historii, kdežto verše Puškinovy jsou nám i dnes úžasně blízké. Právě proto říkáme, že Puškin je „naše všecko“. V tomto smyslu mohli bychom říci, že Mácha je „všecko“ pro českou literaturu, pro českou kulturu vůbec. Mácha je první český básník-romantik, první veliký český básník nebo prostě český První básník. První ve všem.

František Xaver Šalda v článku „Mácha snivec a buřič“ (1936) vypočítává, v čem právě tento básník je první: „Mácha tvoří první z naléhavosti doby, ze svého i z jejího žhavého nitra“ (Šalda 1987c: 83); „Mácha je náš první básník *kosmický* [...] kosmický i v mravním slova smyslu“ (ibid.; zvýr. F. X. Š.); „Mácha je náš první a opravdový básník metafyzický“ (ibid.: 84); „On byl první básník v tom smyslu, jak tomu slovu

rozumíme dnes“ (ibid.: 89); „Je první blízek tzv. prokletým básníkům [...] je náš první básník cele vizuální“ (ibid.) – mohli bychom pokračovat: první básník cele hudební atd. – všechno bude pravda.

Na poezii Máchovu – každý svým způsobem – navazovali největší čeští básníci 19. a 20. století. Nejen májovci, kteří to přímo proklamovali, ale i všichni další. Šalda konstatuje: „Každá doba čtla jej jinak a po svém; orientovala se v něm; učila se v něm poznávat sebe“ (Šalda 1987: 90). A na jiném místě: „Mácha je na průsečnicku směrů a cest české poezie: brána nejen k romantismu, ale i k realismu, a nejen to, i k symbolismu a poetismu, jak ukázala nedávno Mukařovského studie strukturalně kritická“ (Šalda 1987b: 78). Na Máchovu tvorbu navazoval třeba i jeho vrstevník Karel Jaromír Erben. Jan Mukařovský ve studii „Obecné zásady a vývoj novodobého verše“ (1934) píše:

Za bezprostředního dědice Čelakovského bývá v dějinách české literatury uváděn K. J. Erben. Pro dějiny českého verše je však třeba toto seřadění změnit, a to tak, že vsuneme mezi oba tyto básníky K. H. Máchu, který sice je vrstevníkem Erbenovým, avšak jehož literární činnost je časově ranější Erbenovy. Mácha totiž vytvořil český jamb, který Erben přejímá teprve z jeho rukou, aby jej dále obměnil a přetvořený v metra daktylotrochejská odevzdal další generaci, básníkům školy Májové.

(Mukařovský 1948b: 63)

V článku „Protichůdci. Několik poznámek o vztahu Erbenova díla k Máchovu“ (1936) Mukařovský ukazuje, „do jaké míry jsou Mácha s Erbenem – jako předchůdce s bezprostředním následníkem v imanentním vývoji – spjati netoliko shodami, ale i protikladnými rozdíly, které právě dosvědčují, že Erbenova poezie musí být chápána zároveň jako vývojové navázání na Máchu i jako jeho vývojové překonání“ (Mukařovský 1971: 204).

K básníkům 19. století, kteří na Máchu navazovali, můžeme plným právem přiřadit Karla Havlíčka Borovského. Havlíček – zakladatel moderní české satirické poezie, skvělý novinář, skvělý publicista, překladatel Gogolovy realistické prózy – nebyl bezprostřední Máchův následovník, avšak pro něho ještě víc než pro Erbeny platí slova Mukařovského o spojení s Máchou „netoliko shodami, ale i protikladnými rozdíly“, protože přes všechny rozdíly mezi těmito básníky existuje velice důležitá spjitost.

Tomáš Garrigue Masaryk, který analyzoval české dějiny pomocí rozboru českého humanitního myšlení, především dějin české literatury,

nahlížel vývoj literatury v širších souvislostech a v *České otázce* (1895) psal: „Nové směry básnické a literární došly k nám byronismem: Mácha započal byronovskou analýzou vnitřního člověka, člověka neobyčejného a velikého, a připravoval takto – vystoupil hned roku 1836 – literární revoluci Havlíčkovu“ (Masaryk 1990: 112). K otázce revoluce se ještě vrátíme, teď bych jenom chtěla ukázat, že Masaryk viděl přímé spojení mezi Havlíčkem, jehož význam pro českou samostatnost a svobodu stavěl velice vysoko, a tvůrcem *Máje* (1836).

Mezi Máchou a Havlíčkem můžeme najít některé biografické shody. Například Michael Borovička ve své knize *Kauza Karel Havlíček Borovský* (1998) tak popisuje cestu Havlíčka s Gablerem roku 1840 po Čechách a Sasku: „Způsob, jakým cestovali, připomíná putování Karla Hynka Máchy.“ A hned k tomu dodává: „Byli téměř vrstevníci, Mácha byl jen o jedenáct let starší, ale jak rozdílně vnímali svět kolem sebe! Zatímco básníka Máje zajímala především příroda a zříceniny starých hradů, praktičtější Havlíček si všímal i jiných věcí, kupříkladu ho zajímalo, jak se kde hospodaří“ (Borovička 1998: 23). Nechme stranou otázku, do jaké míry rozdílně Mácha a Havlíček vnímali svět, fakt je, že svoje dojmy odlišně popisovali. Vyslovujeme-li jména těchto dvou velkých básníků, hned nás napadají rozdíly mezi nimi, shody ale, podle mého mínění, jsou mnohem důležitější.

Mácha a Havlíček se v mládí pokoušeli psát německé verše, ale již v jinošství se oba stali vřelými přívrženci slovanské myšlenky a české literární řeči. Badatelé zaznamenávají zájem obou o filozofii, o novou západní literaturu, o Byrona na prvním místě, o literaturu polskou, především o Mickiewicze. Zdá se mi, že Masaryk dokonce přeceňuje Byronův vliv na Máchu a vývoj české literatury vůbec, když tvrdí, že „Mácha stojí proti Kollárovi potud, pokud tento, ovšem charakteristickým způsobem, zavrhoval byronism“ (Masaryk 1990: 112). Domnívám se, že tady šlo nejenom o byronismus, ale především o odlišné pochození otázek národnosti, slovanství a češství.

Tvorba Máchova věnila českou poezii do evropského kontextu nejenom proto, že básník *Máje* vnesl do české poezie byronovské motivy a nového hrdinu byronovského typu, nýbrž proto, že stvořil osobitou českou podobu vysoké evropské literatury. Havlíček v tom pokračoval jako satirik a jako kritik. Pomohla tomu i jeho cesta do Ruska a pobyt v Moskvě.

Havlíček v dopisech přátelům, v *Obrazech z Rus* (1886) a ve své publicistice krásně popsal, jak se zde vyléčil ze všeslovanských iluzí: „Ruské mrazy a ostatní ruské věci uhasily ve mně poslední jiskru všeslovanské

lásky“ (Havlíček 1986: 57). Z Moskvy si však odvezl nejenom nenávisť k carismu a ruské šlechtě, ale také lásku k Gogolovi, z jehož díla přeložil jak pár veselých povídek, tak i velice seriózní věci: *Plášť* (1847) a *Mrtvé duše* (1849). V předmluvě k svému překladu *Mrtvých duší v Národních novinách* Havlíček vyslovil mínění, že v době bachovské reakce tento román může nejenom pobavit čtenáře: „nynější mezera v politice velmi dobře se takto vyplní“ (cit. podle Táborská 1958: 152). Z mnoha prací o Havlíčkovi bych ráda na tomto místě připomněla výstižnou studii Jiřiny Táborské „Gogol v české literatuře čtyřicátých a padesátých let“ ze sborníku *Čtvero setkání s ruským realismem* (1958), ve které je o tom řeč.

Havlíček pokračoval v rozšíření evropského kontextu české literatury. K Byronovi, Mickiewiczovi a dalším přibral Gogola – velikého ruského spisovatele satirika a realistu. A tak Mácha a Havlíček rozšířili kontext české literatury směrem na Západ a na Východ, velký význam těchto básníků je ale především v tom, že tvořili novou českou národní literaturu, nový český poetický jazyk.

Badatelé různě vykládají Máchův předzpěv k *Máji* „Čechové jsou národ dobrý!“. Někteří považují tuto dedikační báseň za skrytou parodii Čelakovského „Společné písně“ z roku 1835, jejíž každá sloka končí refrénem: „Tys bratr náš!“. Nejsem si jistá, že to můžeme chápat jako parodii, byť i „skrytou“, ale polemika v tom byla určitě: ne „bratři Slované“, nýbrž „Čechové jsou národ dobrý!“. Havlíček, který opravdu napsal parodii „Společné písně“ („Tys bratr náš!“), v roce 1846 v článku „Slovan a Čech“ to prohlásí ještě otevřeněji: „Já jsem Čech“, ale nikdy: „Já jsem Slovan“ (Havlíček 1986: 81).

Daniela Hodrová v krátké studii o Karlu Hynku Máchovi z knihy *Rozumět literatuře* vyslovuje názor, že v *Máji* konflikt s otcem „lze vykládat i jako alegorii konfliktů synů s generací otců, vraždu jako gesto zavržení jejich norem, obyčejů, tradic, politických názorů a také básnické poetiky, jako vzpouru proti nim. Fragmentární epický příběh, jeho zápletka, tak dostává v kontextu celé básně význam jednak metafyzický, jednak národně alegorický“ (Hodrová 1986: 68). Celý *Máj*: předzpěv, epický příběh, vstup do děje autobiografického autora, který projevuje soustrast s epickým hrdinou, dokonce jambický rytmus – skoro všechno lze vykládat jako básnickou vzpouru proti „generaci otců“, proti generaci starších obrozeneckých buditelů. A do jisté míry to tak i bylo.

K prvnímu intermezzu básně Mácha přidal prozaické „Poznamenání“, v němž vysvětluje smysl verše: „Jenž na stráž, co druzí spí“.

Zůstaneme-li v terénu alegorie, tento verš, na který autor svým „Poznamenáním“ zvláště upozorňuje, lze vykládat jako autoportrét: básník *Máje* stojí „na stráži“, protože jiní zatím „spí“, a bude stát po celý čas, až na jeho místo nastoupí nějaký další rebel. A ten přišel: v bouření proti „generaci otců“, proti sentimentálnímu vlastenčení, všeslovanským iluzím, proti umělému poetickému jazyku důrazně a odvážně pokračoval Karel Havlíček Borovský.

Vraťme se teď k otázce revoluce. „Revoluce“, „revoluční“ – pro někoho to jsou pojmy pozitivní, pro někoho negativní. Podle Masaryka, započal Mácha svou byronovskou romantickou poezií literární revoluci, kterou autor *České otázky* spojuje s Havlíčkovým jménem a chápe jako humanismus, lidovost a realismus: „Vcelku je Havlíček typický představitel filozofie takzvaného zdravého smyslu – Havlíček je i tu důsledně lidový“ (Masaryk 1990: 117). Jméno Máchy spojují s pojmem revoluce také Šalda a Mukařovský. V článku Františka Xavera Šaldy „O smyslu literárních dějin českých“ (1936) čteme: „Mácha jediný jako veliký osamocenc pojal romantism jako funkci revolučně společenskou. Proto je popírán a hanoben souvěkou kritikou, proto se mu vpaňuje na čelo cejch nebezpečného rozervance“ (Šalda 1987a: 26). V jiném článku tvrdí, že „Mácha je u nás právě *první a jediný* představitel romantismu jako kvasu revolučního“ a „Mácha představitel romantismu revolučního, Erben romantismu konservativního“ (Šalda 1987d: 102). Ráda bych poznamenala, že ve spojitosti s Máchou Šalda připomíná velkého ruského básníka Lermontova, a stejně tak činí Mukařovský, pro kterého Mácha je „básnický revolucionář“.

Jak vidíme, pro Šaldu a pro Mukařovského „revoluce“, „revoluční“ byly pojmy pozitivními. „Na prstech bys spočítal lidi v Čechách, kteří myslili opravdu a přirozeně revolučně, jako dýchali,“ litoval Šalda. A dále, co je pro naše téma zvláště důležité: „První opravdu revoluční poezii, aspoň nepřímou, píše u nás až Havlíček ve *Křtu svatého Vladimíra*“ (Šalda 1987a: 27). Tak Šalda přímo spojuje Máchovu poetickou a tím i společenskou revolučnost s jejím pokračováním a vyvrcholením v poezii Havlíčkově.

V jubilejním roce 1936 spory o Máchovi připomínaly spory, které se vedly o století dřív. Šalda tehdy polemizoval na dvě strany. V článku „Mácha v pojetí surrealistickém“ – recenzi na sborník *Ani labuť ani Lúna* (1936) oceňuje Nezvalovy „bystré postřehy“, ale vystupuje proti jeho snaze vykládat Máchu „pravověrně po freudovsku“: „Mácha je mnohem širší a složitější, než jak jej chce vidět Nezval. Vedle básníka lyricky zcela svépřávného a místy až automatického jest v něm

i básník ideový a filozofický“ (Šalda 1987e: 105). Ještě rázněji Šalda vystupuje proti tomu, jak Máchu v článku „Revoluční romantik Karel Hynek Mácha“ interpretuje Teige, který, podle Šaldy, „snaží se básníka vyložit dialektikou historického materialismu jako zjev třídně revoluční“ (ibid.: 106). Takový přístup k hodnocení básníka *Máje* Šalda charakterizuje jako „dogmatický apriorism“, protože v Máchově díle nejsou „ani nejslabší náběhy k revolučnosti *třídně* sociální. Mácha je a zůstává individualista“ (ibid.: 106–107). Šalda píše:

Byla léta šedesátá a sedmdesátá v devatenáctém století, kdy *Máj* a jiná díla Máchova byla narážena na kopyto vlastenectví a všude v Máchovi bylo slíděno po ukrytých prý alegoriích národních [...] dnes je naráženo všechno na brdo materialisticky dialektické a třídně revoluční. Obojí je stejně absurdní, a do této Skyilly nebo Charybdy upadne každý badatel, který nehledá pravdu a ryzí poznání pro poznání, nýbrž se žene demagogicky za časovou tendenci.
(ibid.: 107)

Šaldova slova platí dodnes a budou platit i v budoucnu.

Podobné výkyvy hodnocení můžeme sledovat i ve vztahu kritiků k Havlíčkovi, který býval hodnocen jako zrádce národní slovanské myšlenky, pak jako její největší zastánce a národní hrdina, jako kontra-revolucionář, pak jako velký revolucionář, jako liberál, za dob socialismu – jako „revoluční demokrat“, ale ne bez chyb. V akademických *Dějínách české literatury 2* čteme: „Havlíčková kritika zobecnila potřeby národní literatury v okamžiku, kdy národ dospěl k možnosti plně realizovat svou existenci a své kulturní nároky.“ A hned následují věty, odpovídající ideologickým požadavkům doby: „Dílčím nedostatkem Havlíčkových kritických zásad bylo, že v rámci celonárodního protifeudálního úsilí nepřihlížel k jeho vnitřní diferenciaci, k rozdílům, jež byly dány vznikajícím antagonismem mezi buržoazií a lidem. Kritika Havlíčkova byla demokratická, avšak nejdemokratičtější linii soudobého společenského a literárního vývoje nesledovala“ (Štěpánek 1960: 341).

Příznačná je ještě jedna shoda mezi Máchou a Havlíčkem: měli některé společné kritiky a příznivce. Josef Kajetán Tyl vysoce cenil Máchův talent, ale odmítal romantismus jeho *Máje* jako cizí vliv – za deset let Havlíček ostře zkritizoval Tylova *Posledního Čecha*. A to byl svého druhu první manifest českého realismu. Jan Slavomír Tomíček ostře napadl Máchův *Máj* a později nemohl plně pochopit velikost Gogo-

la – Havlíčkova nejmilovanějšího ruského spisovatele. Z druhé strany: Karel Sabina jako kritik byl mluvčím českého romantismu a propagátorem Máchova díla, v době revoluce roku 1848 jako představitel radikálů vystupoval proti Havlíčkovi, ale později jej vysoko ocenil.

Havlíček měl velký satirický talent, dovedl o všem psát vtipně a ve sele. Takové byly už jeho dopisy přátelům z Moskvy. I z lidové poezie jej nejvíce přitahovaly věci komického rázu. Velice vtipné jsou jeho epigramy a písně, jeho větší básně. Není divu, že mu byl blízký satirický talent Gogolův. Havlíček sám říkal, že proti všem životním těžkostem bojuje žertem. Mácha, na rozdíl od Havlíčka, byl talent elegický. Kritici a badatelé nazývají *Máj* elegickou básní. Mácha měl sice „na tváři lehký smích“, ale smích smutný, elegický, kdežto smích Havlíčkův byl bojovný, útočný. Ale Havlíček napsal nejen epigramy, písně, *Krále Lávrů* a s Šaldou řečeno „revoluční“ *Křest svatého Vladimíra*, nýbrž také *Tyrolské elegie*, jednu z nejkrásnějších básní v celé české poezii, již – co do „elegičnosti“ – lze srovnat s *Májem*.

Pro romantismus jsou charakteristické obrazy luny, hvězd, hvězdnatého nebe. V prvním zpěvu *Máje*:

Ouplné lůny krásná tvář –
tak bledě jasná jasně bledá.
(Mácha 2002: 13)

Ve druhém zpěvu:

Klesla hvězda s nebes výše,
mrtvá hvězda, siný svit.
(ibid.: 18)

Jenom měsíc kouká do Vilémovy kobky:

Na bílé zdě stříbrnou zář
rozlila bledá lůny tvář;
však hluboko u věži je temno pouhé;
neb jasná měsíce světlá moc
uzounkým oknem u sklepení dlouhé
proletši se změni v pološerou noc.
(ibid.)

Havlíček začíná svoje elegie usměvavým oslovením měsíce:

Svíť, měsíčku, polehoučku
 skrz ten hustý mrak,
 jakpak se ti Brixen líbí? –
 Neškared' se tak.
 (Havlíček 1960: 116)

Ovšemže Havlíček *Máj* znal a snad vědomě navazoval na Máchovu báseň lehce parodickým způsobem „protikladných rozdílů“ (Mukařovský 1971: 204). Máchův hrdina, s nímž se autor *Máje* ztotožňuje, je vězeň, sedí v kobce, ve vězení. Autobiografický hrdina Havlíčkův – básník a vězeň v jedné osobě – je také ve vězení. Ať Brixen už tehdy byl milé lázeňské městečko, pro Havlíčka byl stejně vězením, kobkou, „Siberií“. Máchův Vilém prohrál: byl popraven. Havlíčkův hrdina předpokládá možnost boje a osvobození. V *Týrolských elegiích* Havlíček vtipně popisuje cestu podél propasti, když vůz, na kterém básníka vezou do Brixenu, klouže, policajti strachy skáčou z vozu a on sám hrdě jede dál:

Ach, ty vládo, převrácená vládo!
 Národy na šňůrce vodit chceš,
 ale čtyřmi koňmi na opratích
 vládnout nemůžeš!
 (Havlíček 1960: 125)

Nebo ještě tyto známé krásné verše:

Mělnické jsem dávno dopil,
 piju vlaské zas,
 ale zdá se, že je v obou stejný
 nepokojný kvas.
 (ibid.: 123)

Ale přece to je elegie, v níž znějí i velmi hořké tóny, třeba v popisu loučení autobiografického hrdiny se svou rodinou:

Matka, žena, sestra, dcerka –
 malá Zdenčinka,
 stály okolo mne v tichém pláči:
 hořká chvílinka!
 (ibid.: 120)

Havlíček proti zlu bouří vtípem, žertem, satirou, veselým rytmem, ale v srdci má, stejně jako Mácha, „hluboký žal“, kdežto v Máchových verších cítíme skoro Havlíčkův „nepokojný kvas“.

A ještě jedna shoda mezi Máchovým a Havlíčkovým osudem, shoda nejen smutná. Havlíčkův pohřeb se stal – navzdory rakouské vládě – národní manifestací. Přenesení Máchových ostatků na Vyšehrad v době fašistické okupace se také stalo manifestací českého vlastenectví.

Mácha je český První básník, na jeho dílo navazovali všichni velcí čeští básníci, a přece spojení „Mácha – Havlíček“ má zvláštní význam, neboť zřetelně naznačuje „strategickou linii“ vývoje celé nové české literatury.

Prameny

HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel

1960 *Básně*, ed. Miloslav Novotný (Praha: Československý spisovatel)

1986 *Dílo 2*, ed. Alexandr Stich (Praha: Československý spisovatel)

MÁCHA, Karel Hynek

2002 „Máj“, in idem: *Básně*, eds. Miroslav Červenka, Marta Soukupová (Praha: Nakladatelství Lidové noviny), s. 9–44 [1836]

Literatura

BOROVICKA, Michael

1998 *Kauza Karel Havlíček Borovský* (Praha: Baronet)

HODROVÁ, Daniela

1986 „Karel Hynek Mácha: Máj“, in Milan Zeman a kol.: *Rozumět literatuře* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství), s. 59–68

MASARYK, Tomáš Garrigue

1990 *Česká otázka* (Praha: Svoboda) [1895]

MUKAŘOVSKÝ, Jan

1948a „Genetika smyslu v Máchově poezii“, in idem: *Kapitoly z české poetiky 3. Máchovské studie* (Praha: Svoboda), s. 239–310 [1938]

1948b „Obecné zásady a vývoj novodobého verše“, in idem: *Kapitoly z české poetiky 2. K vývoji české poezie a prózy*, s. 9–90 [1934]

1971 „Protichůdci. Několik poznámek o vztahu Erbenova díla k Máchovu“, in idem: *Cestami poetiky a estetiky*, eds. Květoslav Chvatík, Bohumil Svozil (Praha: Československý spisovatel), s. 203–220 [1936]

ŠALDA, František Xaver

1987a „O smyslu literárních dějin českých“, in idem: *Ž období Žápisníku 2* (Praha: Odeon), s. 9–29 [1936]

1987b „Karel Hynek Mácha a dnešek“, *ibid.*, s. 75–79 [1933]

1987c „Mácha snivec a buřič“, *ibid.*, s. 83–90 [1936]

1987d „První a jediný“, *ibid.*, s. 101–102 [1936]

1987e „Mácha v poetě surrealistickém“, *ibid.*, s. 104–108 [1936]

ŠTĚPÁNEK, Vladimír

1960 „Sblížení obrozenské literatury se životem (od roku 1830 do roku 1848)“, in Felix Vodička (red.): *Dějiny české literatury 2. Literatura národního obrození* (Praha: ČSAV), s. 309–456

TÁBORSKÁ, Jiřina

1958 „Gogol v české literatuře čtyřicátých a padesátých let“, in Karel Krejčí (ed.): *Čtvero setkání s ruským realismem* (Praha: ČSAV), s.79–177

Karel Hynek Mácha and Karel Havlíček Borovský

Traditions of the poetry of Karel Hynek Mácha form the basis for the development of Czech poetry in the same way as all development of Russian poetry has been spearheaded by the poetry of Pushkin. In this sense Mácha is the “Czech Pushkin”, and Czech poetry’s “everything” just as Pushkin is “Russia’s everything”. All the greatest Czech poets of the 19th and 20th centuries – each in his own way – have built upon Mácha, and Karel Havlíček Borovský as well. Despite all the differences between Havlíček and Mácha there is a very important continuity between them. Masaryk wrote that Mácha’s Byronic romantic analysis of Man prepared the way for Havlíček’s literary revolution. Šalda and Mukařovský also connected Mácha’s writings with the notion of revolution. Mácha is an elegiac poet but there is “a light smile” on his face, Havlíček’s smile is merry and attacking, but he also wrote *Tyrolské elegie* (Tyrol Elegies, 1861), which can be compared to *Máj* (May, 1836). Mácha broadened the context of Czech literature westwards; Havlíček – the translator of the realistic prose of Gogol – added an eastern dimension; and so they created the new Czech national literature. The “Mácha – Havlíček” connection distinctly marks out the “strategic line” in the development of Czech literature.

Keywords

Karel Hynek Mácha, Karel Havlíček Borovský, differences, continuity, literary revolution, “strategic line” of Czech literature